

INSON QADRI VA BARKAMOL AVLOD SHAKLLANISHIDA PEDAGOGIKANING O'RNI

**Madinabonu Shuxratjon qizi
Boshlang'ich ta'lim fakulteti
1-kurs talabasi,
Esonaliyeva Guluzra Komiljonova
Qo'qon universiteti
Ta'lim kafedrası o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim va tarbiyaning o'zaro bog'liqligi, inson qadri va barkamol avlod shakllanishida pedagogikaning o'rne, ilm sohiblarining ta'lim tarbiya to'g'risidagi asarlari hamda bugungi kunda pedagog shaxsiga qo'yilgan talablar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, pedagogika, kamolot.

Kirish. "Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani ta'limdan ajratib bo'lmaydi. Bu sharqona hayot falsafasi", deya ta'kidlagan yurtboshimiz "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch" asarida. Ushbu fikr bugungi kunda barcha yoshlarning, ayniqsa pedagoglarning shioriga aylangan desak mubolag'a bo'lmaydi. Yurtimiz kelajagi bo'lgan yosh avlodga ta'lim tarbiya berishni o'z zimmasiga olib, pedagoglik kasbini tanlagan talaba yoshlar yuksak ma'naviy axloqiy fazilatni shakllantirishda ustozlarning o'rne alohida ahamiyat kasb etadi. Demak, ta'lim, tarbiya deganda nimani tushuniladi? Inson qadri shakllanishida pedagogning qanday o'rne bor? va mana shu kabi savollar ushbu maqolada ochib beriladi.

"Tarbiya biz uchun yo hayot-yo mamot, yo najot-yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir"-Abdulla Avloniy. A.Avloniyning ta'lim tarbiya sohasidagi qarashlari o'zbek xalqining ruhiyati, tumushb tarsi, milliy qadriyatlar bilan bog'langanligi adibning boy pedagogik merosi ta'lim-tarbiya masalalarini rivojlantirish, uni o'quvchilar qalbida shakllantirishda axloqiy va ma'naviy barkamol tarbiyalashda milliy maktab va qimmatbaho manba bo'lib xizmat qilganini o'rganib chiqish davr talabiga aylanmoqda.

Tarixiy manbalarga qaraganda, qadimgi Yunonistonda o'z xo'jayinining bolalarini sayr qildirgan, maktabga olib boradigan qullarni "bola yetaklovchi", ya'ni tarbiyachini "pedagogos" deb atashgan. Keyinchalik esa bolalar ta'lim tarbiyasi bilan shug'ullanishga maxsus tayyorlangan o'qimishli donishmandlarni "pedagog" deb atay boshlaganlar.

Asosiy qism. Yurtboshimiz ta'kidlaganidek: "Ta'limning yangi modeli ishga tushgach, insonning hayotdan o'z o'rnini topish jarayoni tezlashadi. Ta'limning yangi modeli jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin shaxsning shakllanishiga olib keladi. Talimning yangi modeli jamiyatimizning potensial kuchlarini ro'yobga chiqarishda juda katta ahamiyat kasb etadi".

Ta'lim- o'quvchilarni nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, kompetentlikni tarkib toptirish, ularning bilish qobiliyatlarini o'stirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga yo'naltirilgan jarayon hisoblanadi.

Ta'lim- bilim berish, malaka va ko'nikmalarni hosil qilish, kishini hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasi. Bu jarayonda ma'lumot olinadi va tarbiya amalga oshiriladi. Ta'lim tor ma'noda- o'qitish. Biroq, u turli o'quv yurtlarida o'qitish jarayoni emas balki, oila, ishlab chiqarish va boshqa sohalarida ma'lumot berish jarayoni ham hisoblanadi.

Tarbiya- muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o'stirish, uning ongi xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni.

Tarbiya- shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan jarayon. Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Shu o'rinda aytish joizki, "Bizga bitiruvchilar emas, balki maktab ta'limi va tarbiyasini ko'rgan bilimli kadrlar kerak" deya ta'kidlagan 1-prezidentimiz Islom Abdug'aniyevich Karimov.

Sharq uyg'onish davrida pedagogik fikrlar ham rivojlangan desak mubolg'a bo'lmaydi. Farobiy birinchi bo'lib ta'lim va tarbiyaga ta'rif bergan olimdir. Ta'lim-so'z va o'rganish bilangina amalga oshiriladi. Tarbiya esa amaliyot, ish tajriba bilan amalga oshiriladi.

A.Avloniy: "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida esa pedagogika fanini aniq va tushunarli qilib ta'riflaydi: "Tarbiya pedagogiya", ya'ni bola tarbiyasining fani demakdur deya ta'kidlagan.

"O'qituvchi matonatli, sof vijdonli, rostgo'y va bolani tarbiyalash metodlarini, ahloq qoidalarini yaxshi biladigan odam bo'lmog'i lozim. O'qituvchi o'quvchining butun ichki va tashqi dunyosini o'rganib, aql qatlamlariga kirolmog'i lozim", deya ta'riflagan Abu Ali ibn Sino.

Hozigi kunda pedagog shaxsiga qanday talablar qo'yilgan? Birinchi navbatda zamonaviy pedagog psixolog bo'lmog'i lozim. Shuning uchun ham o'quvchilar o'rtasida ijtimoiy muhitni saqlay olishni bilishi kerak. Va yana bir qancha majburiyatlarni o'z ichiga oladi. Masalan:

- ✚ Ijtimoiy javobgarlikni yuksak darajada his etishi;
- ✚ O'z ishiga ijodiy yondashishi;
- ✚ Bolalarni bilishi, uning ichki dunyosini tushuna olishi;
- ✚ O'zi dars beradigan fan bo'yicha mustahkam bilimga ega bolib, o'z kasbi, sohasida jahon fanida erishilgan yangi yutuq va kamchiliklardan xabardor bo'lishi;
- ✚ Keng bilim saviyasiga ega bo'lishi, turli bilimlardan xabardor bo'lishi;
- ✚ Ta'lim va tarbiya metodikasini egallashi;
- ✚ Pedagogik taxnikani (mantiq, nutq, ta'limning ifodali vositalari) va pedagogik taktga ega bo'lishi kerak.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov quyidagilarni qayd etadi: «Tarbiyachi ustoz bo'lish uchun, boshqalarning aql-idrokini o'stirish, ma'rifat ziyosidan bahramand qilish, haqiqiy vatanparvar, haqiqiy fuqaro sifatida yetishtirish uchun, eng avvalo, tarbiyachining o'zi ana shunday yuksak talablarga javob berishi, ana shunday buyuk fazilatlarga ega bo'lishi kerak».

Xulosa. Ta'lim tarbiya bir-biriga uzviy bog'langan jarayon bo'lganligi sababli aqliy kamolotiga tartibli ta'sir ko'rsatish orqali inson bilimli, barkamol bo'lib voyaga yetadi. Agar hayvonot dunyosida asosan instinktlar yordamida rivojlanadigan bo'lsa, inson bolasi aynan tarbiya, ya'ni maqsadli tashkiliy-uslubiy ta'sirlar yordamida kamolotga yetadi. Bu ta'sirlar oiladagi an'analar va urf-odatlariga tayanadigan bo'lsa, ta'lim muassalarida maxsus mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Shu boisdan, o'zining kelajagini, ertangi kunini o'ylaydigan davlat, jamiyatda 1-navbatda yosh avlodga, uning ta'lim-tarbiyasiga asosiy e'tiborni qaratadi. Yosh avlod taqdiriga befarq bo'lgan jamiyatning ertangi kuni tanazzulga yuz tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A.Musurmanova, X.Ibragimov, O.Jamoliddinova, K.Risqulova, S.Yo'ldosheva, A.Jumayev, F.Babashev "Umumiy pedagogika".
2. B.X.Xadjayev. "Umumiy pedagogika".
3. J. Hasanboyev, X.A. To'raqulov, I.Sh. Alqarov, N.O'.Usmanov "Pedagogika".
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/zamonaviy-o-qituvchi-va-unga-qo-yiladigan-talablar>.